

TERÖRİZM Mİ? DİRENİŞ Mİ?*

Kitle Toplumları Çağında Bir Sözlük Karmaşasına Dair

GÉRARD RABINOVITCH, 1948 Paris doğumlu Fransız filozof ve sosyolog. Toplama kamplarında da kalmış Fransız Direnişçisi bir ailede yetişmiştir. CNRS'te (Ulusal Bilimsel Araştırmalar Merkezi) araştırmacı, CERSES (Anlam, Etik, Toplum Araştırma Merkezi) üyesi, Paris VII Denis Diderot Üniversitesi'ndeki CRPMS'de (Psikanaliz, Tıp ve Toplum Araştırma Merkezi) araştırmacı, AIU'da (Avrupa Emmanuel Lévinas Enstitüsü) akademik araştırmalar yöneticisi ve profesördür.

Siyaset felsefesi alanındaki çalışmalarını Weberci bir gelenek içinde Frankfurt Okulu'nun; özellikle Hannah Arendt, Walter Benjamin, Ernst Bloch, Siegfried Kracauer gibi Okul'un yakınları ve mirasçılarının çalışmalarından yola çıkarak, psikanaliz, antropoloji ve tarih üzerine düşüncelerden de beslenerek sürdürmektedir. Yayımlanmış çok sayıda eseri vardır.

*SEL YAYINCILIK / RED KİTAPLIĞI

*SEL YAYINCILIK

Piyerloti Cad. 11/3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

http://www.selyayincilik.com
E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:

Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu - İstanbul
E-mail: siparis@selyayincilik.com
Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

*SEL YAYINCILIK:

RED KİTAPLIĞI: 01
ISBN 978-975-570-848-5

TERÖRİZM Mİ? DİRENİŞ Mİ?

Kitle Toplulukları Çağında Bir Sözlük Karmaşasına Dair
Gérard Rabinovitch

Türkçesi: Işık Ergüden

Özgün Adı:

Terrorisme / Résistance, d'un confusion lexicale
à l'époque des sociétés de masse

© Editions Le Bord de L'eau, 2014
© Sel Yayıncılık, 2016

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı

Dizi Editörü: Işık Ergüden

Yayına Hazırlayan: Bilge Sancı

Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Şubat 2017

Baskı ve Cilt: Yayıncılık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Gérard Rabinovitch

Terörizm mi? Direniş mi?

Kitle Topluları Çağında Bir Sözlük
Karmaşasına Dair

Türkçesi: Işık Ergüden

*Lyon, Paris ve Toulouse bölgesindeki FTP-MOI¹
savaşlarının anısına*

Jan Kubiř ile Jozef Gabčík'in anısına²

- 1 Nazi işgali döneminde komünistlerin kurduğu ve ağırlıklı olarak göçmen işçilerden oluşan direniş örgütü. (ç.n.)
- 2 Jan Kubiř ve Jozef Gabčík *Anthropoide* diye adlandırılan operasyonun örgütleyicisiydi. 27 Mayıs 1942'de Prag'da düzenlenen bu suikastta Reichssicherheitshauptamt (Reich Merkezi Güvenlik Ofisi) řefi ve Avrupa Yahudilerinin soykırımını düzenleyen Reinhard Heydrich öldürüldü. Nazilerin peşlerine düştüğu Jan Kubiř ile Jozef Gabčík birkaç gün sonra, teslim olmayıp, silah elde çatışarak öldüler.

I. BÖLÜM

“[Bekçi] geceden ne var?”
İşaya, 21.11³

“Ama dil sadece benim için nazmetmek ve düşünmekle kalmaz, duygularımı da yönlendirir, kendimi ona doğallıkla, bilinçsizce bıraktığım oranda tüm ruhsal varlığıma yön verir. Peki ya gelişkin dil zehirli unsurlara dayanarak gelişmiş veya zehirli maddelerin taşıyıcısı kılındıysa? Kelimeler küçücük arsenik dozajları olabilirler: Farkında olmaksızın yutulurlar, bir etki yaratmıyor gibi görünürler ama bir zaman sonra zehir etkisini gösterir. [...] Nazizm insanların etine ve kanına tek tek kelimelerle, deyimlerle, cümle formlarıyla giriyor, milyonlarca defa tekrarlayarak

3 “İsaie”, in Zadoc Kahn (Fransa başhahamının yönetimindeki tercüme), *La Bible du Rabbinate*, Paris, Durlacher, 1899 [Kitabı Mukaddes, 1993, s. 687].

kendini dayatıyor, bunların mekanik ve bilinçsiz biçimde devralınmasını sağlıyordu.”⁴

*

Victor Klemperer’in bir filolog olarak bize önerdiği yol, yani Nazizmin dilinde tezgâhlanan şeye bizim de onun gibi kulak vermemiz için yaptığı davet – bu davete Jean-Pierre Faye *Totaliter Diller* üzerine çalışmalarıyla,⁵ keza George Steiner de verimli saptamalarıyla⁶ karşılık vermiştir–, onun dehşet içinde yaptığı bu çağrının konusunu oluşturan Nazizmin ötesinde bir araştırmayı hak etmektedir.

Walter Benjamin, daha 1916’da bu durumu sezmişti: “Dil neyi iletir? Dil kendisine denk düşen manevi özü iletir. Bu bilginin dil *aracılığıyla* değil, dilin *içinde* iletildiğini bilmek temel önemdedir.”⁷ Ondan önce Fritz Mauther, bireylerin toplumsal ve kültürel koşullanmasında belirleyici unsur olarak dilin zecri niteliğine vurgu yapmıştı: “Bir halkın dili onun *sensorium commune*’sidir,”⁸ yani ortak düşünce organıdır. Ayrıca şunu eklemişti: “Bir halkın gelenek

4 Victor Klemperer, *LTI, la langue du IIIe Reich. Carnets d’un philologue*, Paris, Albin Michel, 1996, s. 38 [Türkçesi: *LTI, Nasyonal Sosyalizmin Dili*, çev. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, 2013, s. 25].

5 Jean-Pierre Faye, *Langages totalitaires. Critique de la raison narrative*, Paris, Hermann, 1973.

6 George Steiner, *Langage et silence*, Paris, 10/18, 1969.

7 Walter Benjamin, “Sur le langage en général et sur le langage humain”, *Œuvres*, c. I, Paris, Gallimard, 2000, s. 144.

8 Fritz Mauther, *Le langage*, Paris, Bartillat, 2012, s. 57.

ve görenekleri arasında yer alan dil, kendini daima hükümran kılmaya, diğer gelenek ve görenek alanlarını kendi iradesine, yani kendi temsillerine tabi kılmaya eğilimindedir.”⁹

*

Dolayısıyla, bir dil, gerçeği başkalaştıran işlemci olarak eyleyebilir. Dil, davranışı formatlayan normatif bir etken olmanın ötesindedir. “Dünya görüşleri”ni dil belirler; dünyayı bölen dilin olasılıklarıdır. Düşünce yalnızca kelimelerle ifade edilmez, büyük psikolog Lev Vygotsky’nin *Düşünce ve Dil*’de¹⁰ incelediği gibi, kelimeler aracılığıyla da var olur. Ya da José Ortega y Gasset’in belirttiği şekilde: “Her birimizin söylemek istediği şeyi yeterince ifade etmemize hizmet etmeyen dil, buna karşılık, biz istemese de, o dili konuşan toplumun en gizli halini çılgıncılığa ifşa eder.”¹¹

Bu düşünürlerin her biri Wilhelm von Humboldt’un geçen yüzyıl saptadığı şeyin şu ya da bu biçimde mirasçısı ya da emanetçisidir: “Bir dilin sadece keyfi ya da tesadüfen kullanıma girmiş bir kavramsal işaretler kümesi olduğu, bir kelimenin gerçekte kendi dışında var olan ya da zihinde düşünülmüş

9 Age., s. 54.

10 Lev Vygotski, *Pensée et langage*, Paris, La Dispute, 1997, özellikle VII. Bölüm.

11 José Ortega y Gasset, *La Révolte des masses*, Paris, Les Belles Lettres, 2011, s. 67.

herhangi bir nesneyi hatırlatmaktan başka hedefi ya da gücü olmadığı; işte, dillerin doğası hakkında az da olsa kafa yormuş birinden beklenmemesi gereken görüşler. Tersine, farklı dillerin farklı uluslara özgü düşünme ve hissetme organları olduğu, birçok nesnenin ancak bunları belirten kelimelerle yaratılabileceği ve ancak bu kelimeler içinde yaşam bulduğu genel olarak kabul edilebilir.”¹² Biraz ötede de şunu ekler: “Kuşaklar geçip gider ama dil kalır; her kuşak dili hazır olarak bulur, hem de hiç olmadığı kadar g c l  kuvvetlidir; dilin kapsamını asla değerlendiremez ve onu kendinden sonraki kuşağa bırakır.”¹³

*

Yeterince araştırılmamış, sıklıkla çevresinden do-laşılmış ve oldukça ihmal edilmiş bir yolu bütün bu düşünürlerin her biri kendince belirtmiştir: Gerçeğin içine işleyen ve onu dönüştüren, insana özgü bir düzen olan dilin ve işlevinin yolu. Öznellik kutbunun topluluğa bağlandığı noktalardan birini oluşturan, buna karşılık, Sigmund Freud’un Bilinçdışı’nı ve bunun dilsel doğasını keşfine eşlik eden –bu keşif- le birlikte, psikanalitik *talk therapy* olasılığının inşa edildiği– bir dil.

---

12 Wilhelm Von Humbolt, “De l’influence de la diversit  des caract res des langues sur la litt rature et la culture de l’esprit” (1821), *Sur le caract re national des langues, et autres  crits sur le langage*, Paris, Seuil 2000, s. 121.

13 *Age.*, s. 123.

*

Bu düşünürlerin hepsi de kitlelere din adamlığı edenlerin imtiyazlı protokol düzeni karşısında yeri değişen, kaymakta olan bir dünyanın mensubuydular. Hegel de bunu kaçırmamıştır; sabah gazetesini okumanın gerçekçi bir tür sabah duasına benzediğini, sonunda sabah duasının yerine geçtiğini saptamıştı. Aforizma, ortaya koyduğu bağlantı içinde güçlüydü. Aforizmanın cümle kapısının altından gazete okuma üzerine hararetle saptamalar hızla üşüştü. Bunlar yayılmacı bir hareketin ve yüksek sosyetenin elden geçirilmesinin ilk dönemine eleştirel bir esin gücüyle eşlik etmişlerdi.

“Toplum, anlamı boşaltılmış ya da çelişik kelimelere bel bağladığı için yok olacaktır. Böylesi bir durumda, okurlarını ne pahasına olursa olsun korumak isteyen ve kanaatin aldaticı yankıları olan gazeteler bir ay daha anlatacak şey bulabilmek için hiç çekinmeden altüst oluşa yol açarlar. Cesediyle yaşayabilmek için toplumu öldürürler.”¹⁴ Diğer yandan, Gabriel Tarde da şunu ifade eder: “Edebiyat ulusal varlığa tanıklık eder, fakat ulusal yaşamı canlandıran, günübirlik olarak görkemli dalgalanmalar yaşayan bütün o zihin ve iradelerin hareketine yol açan şey gazetelerdir.”¹⁵ Gazetecilik “haber emip püskürten bir pompadır; gazeteler nutuk ve konuşmalara

---

14 Marquis de Custine, *Lettres de Russie. La Russie en 1839*, Paris, Gallimard, 1975, s. 51.

15 Gabriel Tarde, *L'Opinion et la foule*, Paris, PUF, 1989, s. 85.

kendi gündelik konularının çoğunu dayatarak sonunda kamuoyunu şekillendirir ve neredeyse kendi keyiflerince yönetirler.”¹⁶

*

Bir yanda, kamusal *doxa*’nın [kanaat] libretto yazarları ve ezgileri yöneten maestrolar; diğer yanda, kafasız kitlelerin bir yerden başka yere gidişini idare eden bale yönetmenleri.

*

Kadim Ustalar, Atina ve Kudüs’tekiler, –ağlar ötesinden gönderdikleri mesajlarda– uyar mıştı. Örneğin Sokrates, *Phedon*’da, “Kusurlu bir ifade sadece ifade ettiği Şey karşısında kulak tırmalamakla kalmaz, ruhlarda da rahatsızlığa neden olur,” demişti.¹⁷ Ya da *Sefer Mişle*, Atasözleri Kitabı: “ l m de hayat da dilin iktidarındadır.”¹⁸ Dilin temelinde, “bu dünyada insanın dirimsel enerjisi” olan söz bulunur.¹⁹

*

16 *Age*, s. 81.

17 Platon, *Ph don* (115), Paris, Flammarion, 1999.

18 “Proverbes 18.21”, Zadoc Kahn (Fransa başahamının başkanlığındaki tercüme), *La Bible du Rabbinate*, *age*.

19 “Avot” [Trait  des P res 1:1], *Mishna*, akt. Benjamin Gross, *L’Aventure du langage. L’alliance de la parole dans la pens e juive*, Paris, Albin Michel, 2003, s. 271.